

Mária Fedorčáková*
(Prešov)

Sociálne a hospodárske väzby medzi bardejovskými mešťanmi a mešťanmi z Malopoľska a Sliezska v prvej polovici 15. storočia

Abstract: This article describes social and economic relations between the burghers from Bardejov and the burghers from the Polish Kingdom (Lesser Poland) and Silesian towns. The author emphasizes the role of trade routes and frontier position as factors, which influenced the growth and development of the town in the Middle Ages. Connection with towns in Polish-Hungarian borderland created social and economic networks. The author explores different types of relations between burghers of Bardejov and those from Lesser Poland and Silesia, based on the two sources – The register of new burghers and The book of town judiciary (Iuditium bannitum). The most significant role in these relations played the burghers from Cracow. As the author points out, building social networks from the side of Cracow burghers was not accidental, but part of a wider strategy.

Key words: Bardejov, Lesser Poland, Middle Ages, social and economic relations

Słowa kluczowe: Bardejov, Małopolska, średniowiecze, kontakty społeczne i gospodarcze

Dynamika vývinu stredovekých miest závisela od mnohých okolností. Prírodné podmienky, cestná sieť, priaznivé politické udalosti vytvárali súhrn faktorov, ktoré ovplyvňovali vývoj konkrétnej lokality v čase a priestore. Pohraničie ako geograficky aj politicky vymedzená oblasť podliehalo špecifickým zákonitostiam historického vývoja. Výmena tovarov, služieb a migračné pohyby obyvateľstva pozitívne vplývali na ekonomický a demografický rozvoj pohraničných lokalít. Naopak, negatívny vplyv mali najmä vojenské ťaženia a osla-

* Mária Fedorčáková, Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, e-mail: maria.fedorcakova@unipo.sk.

benie centrálnej kráľovskej moci spojené s nežiaducimi spoločenskými javmi (napr. zbojníctvo). Vo vzťahu k centrálnym sídlam kráľovskej a cirkevnej moci sa Bardejov nachádzal na periférii Uhorského kráľovstva.¹ Nevýhody jeho pohraničnej polohy kompenzovali ekonomické faktory – napojenie na obchodné cesty, konanie trhu a v neposlednom rade aj strategické záujmy uhorských panovníkov.² O význame Bardejova v období pred príchodom nemeckých hostí svedčí aj krátke pôsobenie cistercitov podľa listiny z roku 1247.³ Príchod nemeckých hostí pravdepodobne na konci 13. a začiatkom 14. storočia priniesol demografický a hospodársky vzostup lokality, ktorú cielene podporovali aj anjouovskí panovníci.⁴ Ten sa odrazil aj v spoločenskej a právnej rovine, keď Bardejov získal na konci 14. storočia status slobodného kráľovského mesta. Vďaka budovaniu hradieb sa mesto podieľalo na obrannom systéme krajiny predstavitelia mestskej správy disponujúci právom meča nielen v mestskom teritóriu, ale aj v širšom okolí, pôsobili ako reprezentanti trestnej moci kráľovských orgánov.⁵ Z pohľadu stredovekej infraštruktúry a formovania mestskej siete sa Bardejov nachádzal v susedstve kráľovských miest Prešova a Košíc, s ktorými budoval politické spojenectvo, charakterizované intenzívnou komunikáciou a koordinovaným postupom mestskej diplomacie, najmä v časoch politickej nestability a ohrozenia. Spolu s Levočou a Sabinovom vystupovali ako mestský zväz nazývaný Pentapolitana.⁶ V ekonomickej oblasti však Prešov a Košice predstavovali pre Bardejov konkurentov, najmä kvôli ich orientácii na textilnú výrobu, ktorá mala v každom z týchto miest svoje špecifiká. Kým Košice pôsobili ako nadregionálne ekonomické centrum ambíciou rozvíjať aj špecifické odvetvia stredovekého hospodárstva (výroba barchetu), Prešov sa vďaka politickej podpore pustil do otvorenej obchodnej vojny s Bardejovom na poli výroby a bielenia plátna.⁷ Zdá sa, že politická spolupráca miest Pentapolitany mala prednosť pred rozvíjaním spoločných hospodárskych aktivít týchto miest. Hoci ich ekonomické zameranie a stratégie mestskej hospodárskej politiky boli podobné, o spolupráci v tejto oblasti zatiaľ chýbajú relevantné údaje.⁸

Iný charakter mali vzťahy Bardejova s mestami na opačnej strane uhorsko-poľskej hranice. Spájala ich obchodná cesta, ktorá prechádzala mestami

¹ Porovnaj: I. Petrovics, 2011, s. 7–12.

² Opevnená kráľovská colnica a mýtnica existovali v Bardejove najneskôr na začiatku 14. storočia. F. Uličný, s. 22–23; P. Hudáček, 2010, s. 79–82.

³ Problematikou bardejovských cistercitov sa zaoberalo viacero prác. Z nich výberovo uvádzame: B. Varsik, 1975, s. 141–150; F. Uličný, 1979, s. 87–99; F. Uličný, 1985, s. 357–367; M. Slivka, 1991, s. 101–117; M. Slivka, 1998, s. 77–87; M. Marek, 2007, s. 23–38. Najnovší výskum tejto problematiky s prehľadom domácej a zahraničnej literatúry uvádza: T. Kopták, 2012, s. 38–64.

⁴ P. Hudáček, 2010, s. 80–81; V. Rábik, 2006, s. 130–131; V. Rábik, 2015, s. 107–108.

⁵ F. Uličný, 1969, s. 32–33.

⁶ Pôsobenie Pentapolitany v období stredoveku je potrebné dôkladne preskúmať a nanovo zdefinovať v súvislosti s novými postupmi pri výskume urbánnych sietí stredovekých miest. Porovnaj: M. Čapský, s. 73–88; M. Antonín Malaníková – R. Antonín, 2015, s. 108–123.

⁷ O.R. Halaga, 1983, s. 23–46; Á. Novák, s. 82–83.

⁸ S. Gyarmati, 2014, s. 131.

v pohraničí a Krakovom.⁹ Jej význam vzrástol v 14. storočí a obchodné kontakty týchto miest posilňovala aj politika poľských a uhorských panovníkov.¹⁰ Na základe týchto obchodných kontaktov sa medzi Bardejovom a mestami v poľskom pohraničí rozvinuli aj spoločenské a kultúrne väzby.¹¹ Veľký význam Jagelovskej univerzity ako vzdelanostného a intelektuálneho centra zvyrazňuje peregrinácia uhorských študentov, ktorá nadobúdala v 15. a na začiatku 16. storočia masovejší charakter.¹² Samotný Krakov zastával výnimočné postavenie vo vzťahu k uhorským mestám aj Bardejovu.¹³ Usadzovanie členov krakovských kupeckých rodín v týchto mestách a ich prenikanie medzi elitné vrstvy obyvateľstva prostredníctvom rodinných väzieb nebolo len dôsledkom vzájomných ekonomických vzťahov, ale aj súčasťou širšej obchodnej stratégie.¹⁴ Cezhraničné väzby sa vytvárali aj v cirkevnej sfére. Príkladom toho sú bardejovskí cisterciaci aj augustiniánsky kláštor, v ktorom pôsobili ako predstavení viacerí klerici z územia dnešného Poľska.¹⁵

Pohraničná poloha neprinášala Bardejovu iba ekonomické výhody. V prípade zhoršenia vzťahov medzi Poľským a Uhorským kráľovstvom sa mesto ocitlo takpovediac v prvej línii a len v 15. storočí ho niekoľkokrát zasiahli vojenské ťaženia.¹⁶ Bojové akcie spôsobovali úpadok centrálnej moci, čo malo za následok zvýšenú aktivitu jedincov a ozbrojených skupín, ktorých živobytím bolo lúpenie a plienenie, pričom nezriedka dochádzalo aj k ohrozeniu života mešťanov a obyvateľov okolitých dedín.¹⁷ Práve nepriaznivá bezpečnostná situácia a ohrozenie tradičných obchodných spojení prinášala potrebu spoločnej stratégie s mestami v poľskom pohraničí. Tá sa prejavovala intenzívnou komunikáciou, stretnutiami aj opatreniami na zvýšenie bezpečnosti osôb a tovarov, prepravovaných po obchodných cestách, či snahou o fyzickú likvidáciu zbojníkov.¹⁸ Výsledkom vzájomných vzťahov a komunikácie medzi pohraničnými mestami bolo vytváranie väzieb na úrovni jednotlivcov aj celých mestských komunít. Dynamiku ich premien odzrkadľujú viaceré spoločenské a ekonomické javy. V predloženej článku sa zameriavam na dve oblasti, ktoré umožňujú sledovať väzby bardejovských mešťanov na poľské prostredie a naopak – jednou z nich je mestské prisťahovalectvo a druhou sledovanie premien majetkového vlastníctva a finančného podnikania v Bardejove v časovo vymedzenom období prvej polovice 15. storočia.

⁹ L. Deák, 1963, s. 110.

¹⁰ Ibidem, s. 110–111.

¹¹ F. Kyrik, 2000, s. 9–33; S.A. Sroka, 2010 a, s. 327; S.A. Sroka, 2009 a, s. 171–177; S.A. Sroka, 2009b, s. 159–170; A. Gácsová, 1970, s. 121–137; J. Sopko, 1970, s. 139–159.

¹² E. Kovács, 1967, s. 147–161; P. Horváth, 1967, s. 162–172; L. Szögi – P. Kónya, 2012, s. 203–209; I. Caproş, 2013, s. 75–92.

¹³ S.A. Sroka, 2010b, s. 113–128; Z. Noga, 2014, s. 155–161; K. Szende, 2016, s. 31–37.

¹⁴ Z. Noga, 2014, s. 159.

¹⁵ S.A. Sroka, 2011, s. 25–38; M. Hutka, 2015, s. 158–176.

¹⁶ F. Uličný, 1970, s. 253–262.

¹⁷ S.A. Sroka, 2010b, s. 86–98; A. Húščava, 1956, s. 181–215; M. Fedorčáková, 2015, s. 25–39.

¹⁸ S.A. Sroka, 2010b, s. 95–98.

Spoločenskú štruktúru mesta, jeho demografické a etnické pomery ovplyvňovali vo veľkej miere migračné pohyby obyvateľstva. Ak sa zameriame na jav mestského prisťahovalectva, väčšinou je jeho vysvetlením vyššia úroveň života v mestách a zároveň ich demografická nesebestačnosť.¹⁹ Komplexnejší pohľad na problematiku migrácie a v rámci nej aj mestského prisťahovalectva ponúka vyhodnotenie negatívnych javov v mieste bydliska, ktoré „nútia“ obyvateľov opustiť ho a pozitívnych javov, najmä migračného potenciálu lokality, ktorá je príťažlivá pre prisťahovalcov.²⁰ Najstarší písomne zachytení prisťahovalci v Bardejove boli nemeckí hostia z oblasti Sliezska a Malopoľska, ktorí sa tu usídlili zrejme na začiatku 14. storočia.²¹ Ich príchod zapadá do kontextu doosídľovania Bardejova na nemeckom práve a postupnej urbanistickej premeny tejto lokality, ktorá prebiehala v širších súvislostiach doosídľovania Uhorska.²² Doteraz sa sledovanie prisťahovalectva v prípade Bardejova spájalo najmä s problematikou pohybov poddanského obyvateľstva a postojov panovníka, zemepánov a miest k tejto otázke.²³ Je zrejme, že v tomto kontexte mal Bardejov pre poddaných z blízkeho aj širšieho okolia silný migračný potenciál, ako napokon každé mesto. Otázkou však je, či Bardejov prijímal všetkých poddaných, ktorí prejavili záujem o usadenie v meste, alebo či dochádzalo k selekcii na základe profesijnej orientácie alebo etnicity. Dosiaľ známe príklady sťahovania poddaných svedčia skôr o masovom charaktere útekov, aj o tom, že mesto odmietalo vydávať poddaných späť zemepánom.²⁴ Takýto charakter prijímania poddaných však musel mať zo strany mesta svoje opodstatnenie (demografická situácia, potreby rozvíjajúceho sa hospodárstva) a ak na začiatku 15. storočia „*mesto trpelo opustenosťou*“,²⁵ nemôžeme automaticky predpokladať bez dôkladného výskumu tohto fenoménu, že stredoveké mestské orgány prijímali vždy všetkých záujemcov o usadenie sa v meste. Poddaní však neboli jedinou spoločenskou vrstvou, ktorá sa podieľala na mestskom prisťahovalectve. Ďalšou skupinou boli obyvatelia miest a mestečiek, ktorých migráciu ovplyvňovali iné faktory. Pre mnohých z nich – napríklad remeselníkov, bolo sťahovanie za prácou súčasťou života. Migrácia v ich prípade mohla byť regulovaná mestom, respektíve samotnými cechmi a ich potrebou alebo ochotou prijímať nových členov.²⁶ Popri remeselníkoch nesmieme zabudnúť aj na ďalšie migrujúce skupiny obyvateľstva – študentov, vzdelancov, klerikov alebo ľudí žijúcich na okraji stredovekej spoločnosti, ktorí sú väčšinou prameňmi nezachytení. Okrem preukázateľných benefitov mestského života boli spúšťačmi prisťahovaleckých vln aj negatívne faktory – najmä vojny a živelné pohromy. Takáto situácia nastala v Stropkove v čase uhorsko-poľskej vojny v roku 1473, keď z dobytého Stropkova utiekla časť mešťanov do Prešova a časť do Bardejova. Tento pohyb zazname-

¹⁹ M. Marek, 2013, s. 6–7.

²⁰ M. Musílek, 2015, s. 116.

²¹ V. Rábik, 2006, s. 130.

²² V. Rábik, 2003, s. 167–191.

²³ Ibidem; M. Marek, 2013, s. 13–16.

²⁴ M. Marek, 2013, s. 14–15.

²⁵ V. Rábik, 2003, s. 187.

²⁶ M. Musílek, 2015, s. 124–125.

nali aj registre novoprijatých mešťanov v Bardejove.²⁷ Z uvedených poznámok je zrejmé, že sledovanie mestského prisťahovalectva na základe dostupných prameňov poskytuje iba veľmi nejasný obraz o tomto spoločenskom jave.

Informácie o prisťahovalcoch v Bardejove poskytujú najmä registre novoprijatých mešťanov.²⁸ Podľa registra z rokov 1432–1450 prijalo mestské právo v tomto období celkovo 176 osôb.²⁹ U väčšiny z nich pisár nezaznamenal miesto pôvodu. To je písomne zachytené iba v 61 prípadoch, čo predstavuje približne tretinu z celkového počtu osôb (35%). Z oblastí dnešného Poľska dokázateľne pochádzalo 13 osôb. Najviac z nich bolo z mesta Biecz, s ktorým mal Bardejov intenzívne obchodné kontakty.³⁰ Z konkrétnych mien, ktoré zachytil skúmaný register, možno spomenúť Mateja Kauffmana,³¹ ktorý prijal mestské právo v roku 1432, Mikuláša Czarneho, ktorý prijal mestské právo v roku 1438 a Šimka, ktorý prijal mestské právo v roku 1439.³² Okrem nich sa stal v roku 1438 bardejovským mešťanom aj Mikuláš, bývalý rektor mestskej školy v Bieczy.³³ Z ďalších lokalít na území dnešného Poľska sa v registri spomínajú Nowe Miasto Korczyn,³⁴ Reichenbach, ktorý môžeme iba s istou pravdepodobnosťou lokalizovať ako sliezsky Dzierżoniów, Żmigród, Szczawin, Kłodzko, Wrocław, Krosno, Wadowice.³⁵ Okrem prisťahovalcov z blízkeho Krosna či Bieczy patrila väčšina miest pôvodu prisťahovalcov do regiónu Sliezska. Ten spájali s Bardejovom obchodné cesty, po ktorých sa prepravoval tovar v diaľkovom obchode.³⁶

O zamestnaní novoprijatých mešťanov máme iba veľmi strohé informácie. Okrem už spomenutého obchodníka sa v registri uvádza iba kožušník Žigmund z mesta Szczawin, odlievač džbánov z mesta Wrocław a tkáč z Krosna.³⁷ Získanie meštianskeho práva si vyžadovalo splnenie konkrétnych podmienok, ktoré určovali zvyklosti daného mesta.³⁸ Väčšinou išlo o nadobudnutie nehnuteľnosti, manželstvo s dcérou mešťana, zaplatenie prijímacieho poplatku a zloženie sľubu, že počas stanovenej doby bude novoprijatý mešťan v meste bývať a platiť dane.³⁹ V skúmanom registri sa často vyskytuje formulka: „XY prijal mestské právo dňa ...“.⁴⁰ Niektoré zápisy pripájajú aj formuláciu „...a sľú-

²⁷ M. Marek, 2013, s. 15; S.A. Sroka, 2010a, s. 350.

²⁸ Ide o dve mestské knihy – *Liber regiae et libere civitatis Bartfa 1432–1450* a *Registrum iuris civilis 1462–1488*. Obe edične sprístupnil: S.A. Sroka, 2010a, s. 349–381.

²⁹ Ibidem, s. 354–365.

³⁰ S.A. Sroka, 2010b, s. 128.

³¹ Ako prezrádza aj jeho priezvisko, išlo o obchodníka, ktorý dovážal súkno aj iný tovar do Bardejova. Ibidem, s. 131.

³² S.A. Sroka, 2010a, s. 356–360.

³³ S.A. Sroka, 2010b, s. 158.

³⁴ „*Nova Civitas penes Cracoviam*“. S.A. Sroka, 2010a, s. 355.

³⁵ Ibidem, s. 355–365; M. Marek, 2013, s. 15.

³⁶ L. Deák, 1963, s. 117.

³⁷ S.A. Sroka, 2010a, s. 354–365.

³⁸ M. Musílek, 2015, s. 118–121.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Napríklad: „*Petrus Pancraczer de Nova Civitate penes Cracoviam suscepit ius civile feria sexta intra octavas Nativitatis Marie*“. S.A. Sroka, 2010a, s. 355.

bil zachovávať mestské zákony⁴¹. V prípade Mikuláša Czarneho z mesta Biecz uviedol pisár aj podmienku, že „má povinnosť vstúpiť do mesta osem dní pred utorkom po nedeli Quinquagesima (Carnisbrivium) a tam spoločne bývať rok a deň pod (hrozbou) pokuty 30 strieborných mariek⁴². Toto ustanovenie poukazuje na povinnosť bývať v meste stanovený čas, aby sa tak zabránilo nadobúdaniu mestských práv súčasne vo viacerých mestách⁴³. Ak mešťan nesplnil podmienku vlastníctva nehnuteľnosti, mohol získať meštianske právo vďaka ručiteľom z radov mešťanov⁴⁴. Takto sa zaviazal Pavol Schadek z mesta Žmigrod, že okrem zachovávanía mestských zákonov si do roka založí dedičský majetok⁴⁵. Dôležitou podmienkou bol aj sobáš, ideálne s dcérou tamojšieho mešťana. Preto v zázname Mateja Creydlera z mesta Wrocław, ktorý prijal mestské právo v septembri 1437, je uvedený záväzok, že do najbližšieho sviatku sv. Alžbety (19.11.1437) si privedie manželku a usadí sa s ňou v meste. Ak by však zanedbal toto urobiť, vtedy zmari (podvedie) mestské právo⁴⁶. Zdá sa, že v prípade Mateja išlo skôr o privedenie manželky z miesta svojho pôvodu, než sobáš s dcérou bardejovského mešťana⁴⁷. Významnú úlohu pri udelení meštianskeho práva zohrávali ručitelia. Osoby, ktoré prijali na seba záväzok v prospech novoprijateho mešťana neboli vybrané náhodne, ale na základe už existujúcich sociálnych väzieb. Už spomínaný Mikuláš Czarny mal medzi ručiteľmi svojho krajanu, Mikuláša, rektora bieczskej školy⁴⁸. On samotný prijal mestské právo iba šesť mesiacov predtým a v čase, keď ručil svojmu krajanovi, zastával už v meste post mestského notára (*protunc notarius civitatis*)⁴⁹. To, že nedávno prijatí mešťania sa stávali ručiteľmi iných novoprijatých mešťanov nebolo v stredovekej praxi až takou výnimkou⁵⁰. Zaujímavejším poznatkom je to, že často mal ručiteľ a novoprijatý mešťan rovnaké zamestnanie, najmä v prípade remeselníkov⁵¹. Takúto spojitosť môžeme preukázať v prípade kožušníka Žigmunda z mesta Szczawin, ktorému ručil pri prijatí za mešťana minimálne jeden bardejovský mešťan-kožušník. S najväčšou pravdepodobnosťou išlo o členov kožušničieho cechu⁵². Podobne boli ručiteľmi súkenníka Mikuláša Weitlanta z Krosna v roku 1439 traja bardejovskí súkenníci⁵³. Z pohľadu nášho zámeru skúmať rôzne typy väzieb medzi novoprijatými mešťanmi z oblasti Poľska a Sliezska a bardejovskými mešťanmi nepredstavujú registre novoprija-

⁴¹ Napríklad záznam o Petrovi z Reichenbachu. S.A. Sroka, 2010a, s. 356.

⁴² Ibidem, s. 360.

⁴³ V Prahe sa novoprijatí mešťania zaväzovali, že zotrávajú v meste najmenej tri roky. M. Musílek, 2015, s. 120–121.

⁴⁴ Ibidem, s. 122–123.

⁴⁵ S.A. Sroka, 2010a, s. 357.

⁴⁶ S.A. Sroka, 2010a, s. 359.

⁴⁷ Ibidem, s. 352.

⁴⁸ Ibidem, s. 360.

⁴⁹ Ibidem, s. 359–360.

⁵⁰ M. Musílek, 2015, s. 122.

⁵¹ Ibidem, s. 122–123.

⁵² S.A. Sroka, 2010a, s. 357.

⁵³ Ibidem, s. 360.

tých mešťanov dostatočne výpovedný prameň, pretože obsahujú málo údajov o prisťahovalcoch a ich uplatnení v novom prostredí.

Iným typom prameňa, ktorý umožňuje odkrývať nielen väzby medzi cudzími a bardejovskými mešťanmi, ale aj v rámci bardejovskej mestskej society na pozadí premien majetkového vlastníctva, sú záznamy v mestskej knihe *Iudicium bannitum*.⁵⁴ Hoci názov mestskej knihy odkazuje na zasadnutia výročného mestského súdu,⁵⁵ nie všetky spisomnené úkony si vyžadovali prítomnosť richtára, alebo zasadnutie mestského súdu v jeho kompletnom zložení. Išlo skôr o rôzne transakcie a pokonania, pri ktorých boli svedkami jeden alebo viacerí členovia mestskej rady (*iurati, consules*).⁵⁶ Richtár a prisažní tu nevystupovali iba v úlohe sudcov a svedkov, ale sami boli aktívnou súčasťou predmetných právnych úkonov. Ich zaangažovanosť na prevodoch majetkového vlastníctva a finančných transakciách poukazuje na výlučné postavenie niektorých jednotlivcov a rodov v mestskej spoločnosti v konkrétnych obdobiach. Záznamy v spomenutej mestskej knihe pokrývajú obdobie približne prvej tretiny 15. storočia (roky 1417–1434).⁵⁷ Počas skúmaného obdobia necelých dvadsiatich rokov sa na rôznych majetkových a ekonomických pokonaniach v Bardejove zúčastnilo spolu 30 osôb, ktorých pôvod je doložený v lokalitách Sliezska a Malopoľska. Treba zdôrazniť, že tieto osoby predstavovali väčšinu „cudzích“ mešťanov, s ktorými mali Bardejovčania vytvorené finančné a majetkové väzby. Obyvatelia lokalít vtedajšieho Uhorska sú na tomto type transakcií v skúmanom období zainteresovaní iba okrajovo. Z obsahového hľadiska sa najčastejšie stretávame so zabavením majetku mešťana kvôli dlžobám (*arrestatio*), poskytovaním pôžičiek, ručením, vymáhaním dlžôb a napokon vyplácaním veriteľov po smrti dlžníka.⁵⁸ Viaceré zo spomenutých úkonov sa mohli vyskytnúť aj v prípade jednej osoby resp. jednej rodiny a jej majetkového vlastníctva počas uvedeného časového obdobia. Zo spomenutých 30 osôb z oblasti Malopoľska a Sliezska pochádzalo až 20 mešťanov z Krakova a 5 mešťanov z mesta Nysa.⁵⁹ Pôvod ďalších mešťanov je v mestách Sczawin, Grybów a Świdnicza.⁶⁰ V dvoch prípadoch boli aktérmi pokonania ženy – Margaréta „Glaserin“ z Krakova a istá „Schoberlyn“, tiež z Krakova.⁶¹ Zamestnanie týchto osôb uviedol pisár iba v troch prípadoch, išlo o dvoch obchodníkov a kožušníka a v jednom prípade bol stránkou pokonania aj člen krakovskej mestskej rady.⁶² Finančná zaangažovanosť poľských a sliezskych mešťanov v Bardejove nebola náhodná a väčšinou sa neobmedzovala na jednu transakciu. Do tohto rámca zapadajú aj opakované riešenia niektorých dlžôb, nakoľko aj po oficiál-

⁵⁴ Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Bardejov (ďalej ŠA PO, AB), „Magistrát mesta Bardejov“ (ďalej MMB), Knihy, sign. 2.

⁵⁵ M. Fedorčáková, 2012, s. 43–53.

⁵⁶ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

nom zabavení majetku a jeho prevode na veriteľa mohol ešte dlžník vyjednať lehotu alebo podmienky splatenia svojich dlhov, aj mimo pôvodne stanovených podmienok.⁶³ Táto skutočnosť by mohla vysvetľovať opakované „*arrestatio*“ hnutelných aj nehnuteľných majetkov dlžníkov zo strany veriteľov, ktoré sa niekedy vyskytovalo v priebehu po sebe nasledujúcich rokov. Medzi veriteľov bardejovských mešťanov patrila Jakub Buřneysen z mesta Nysa, ktorý sa objavuje v záznamoch z rokov 1417 a 1418.⁶⁴ Jedným z jeho dlžníkov bol aj Peter Glawchner, člen rodiny Glawchnerovcov, ktorý patrila v neskoršom období medzi vrstvu najbohatších bardejovských mešťanov.⁶⁵ S rodinou Glawchnerovcov bol príbuzensky spojený krakovský obchodník Vavrinec Schwarz, ktorý sa v skúmanom období angažoval v Bardejove najviac zo všetkých cudzích mešťanov. Jeho sestra Margaréta bola manželkou Mikuláša Glawchnera, ktorý vykonával úrad bardejovského richtára v rokoch 1424–1428.⁶⁶ V bardejovskom prostredí sa pohyboval aj Vavrincov brat Juraj, ktorý sa objavuje ako veriteľ Blažejka Kunstila v roku 1427.⁶⁷ Našu pozornosť si zaslúži aj bardejovský richtár Mikuláš Glawchner. V 20. rokoch 15. storočia patrila medzi najvýznamnejších obchodníkov s plátnom.⁶⁸ Ako veriteľ viacerých mešťanov vystupuje aj v skúmanej mestskej knihe.⁶⁹ Poskytovaním pôžičiek vytváral sieť vzťahov, ktorá mala nesporný hospodársky a sociálny význam nielen pri upevňovaní jeho osobného postavenia, ale aj vplyvu a moci jeho rodiny.⁷⁰ Podobne však postupovali aj „cudzí“ mešťania. Poskytovanie pôžičiek bardejovským mešťanom zo strany krakovských mešťanov neodrážalo len vzájomné obchodné aktivity medzi oboma mestami, ale vytváralo aj sieť vzťahov, ktoré mohli nadobúdať aj inú než ekonomickú podobu. Jednou z obchodných stratégií krakovských mešťanov vo vzťahu k uhorským mestám bola sobášna politika.⁷¹ Ak sme spomínali Glawchnerovcov ako významných predstaviteľov mestských elít v prvej tretine 15. storočia, podobným príkladom bol aj predstaviteľ ďalšej významnej bardejovskej rodiny, Mikuláš Close de Kunstil.⁷² Ten vystupuje ako veriteľ viacerých domácich aj cudzích mešťanov.⁷³ Záznamy zo skúmanej knihy prinášajú in-

⁶³ M. Musílek, 2015, s. 53–54.

⁶⁴ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 2 v, 4 r.

⁶⁵ A. Gácsová, 1962, s. 33.

⁶⁶ S.A. Sroka, 2010b, s. 66, 125.

⁶⁷ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 21 r.

⁶⁸ A. Gácsová, 1962, s. 41.

⁶⁹ Napríklad: ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 14 v.

⁷⁰ Poskytovanie úverov a operácie s mestskými nehnuteľnosťami boli charakteristické pre niektoré vrstvy mestských elít napríklad v stredovekom a ranonovovekom Brne. L. Sulitková, 2006, *Patriciát nebo vrchní vrstva? Zamyšlení nad charakterem horní vrstvy městského obyvatelstva v Brně v předbělohorském období*, [w:] *Notum facimus universis collegis...K životnímu jubileu Ludmily Sulitkové*, ed. M.Hrubá, Ústí nad Labem, s. 214.

⁷¹ Z. Noga, 2014, s. 159.

⁷² V prameňoch sa uvádza aj ako Mikuláš Close, jeho potomkovia používali priezvisko Kunstil, ktoré odkazuje na pôvod v dedine Zlaté. Syn Juraj sa v uvedenej mestskej knihe spomína ako: „*Georgius filius Nicolai close*“ aj „*Georgius de Kunstil*“. ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 7 v, 8 r.; Uličný, F. 1990, s. 460.

⁷³ *Ibidem*, fol. 3 r, fol. 11 v.

formácie aj o ďalších príslušníkoch rodiny Kunstilovcov. Okrem Mikulášovho syna Juraja, ktorý sa dostáva do popredia ako aktér majetkových a finančných transakcií v druhej polovici 20. rokov 15. storočia, sa stretávame aj s Blažejom Kunstilom, ktorý je označený ako švager Juraja Kunstila⁷⁴ a zať Mikuláša Kunstila.⁷⁵ Rovnaké priezvisko v tomto prípade zrejme poukazuje na uzatváranie manželstiev medzi príbuznými. Zdá sa však, že Mikuláš Kunstil nevybral pre svoju dcéru vhodného zaťa, nakoľko Blažej sa nadmieru zadlžil u domácich (aj členov rodiny) a najmä u krakovských mešťanov.⁷⁶ Okrem dcéry vydatej za Blažēja mal Mikuláš aj dvoch synov, Juraja a Augustína.⁷⁷ Samotný Mikuláš bol mestským richtárom v rokoch 1418–1421,⁷⁸ Mikulášov brat Peter zastával úrad mestského senátora.⁷⁹ Osoba Blažēja Kunstila a najmä jeho nesplatené záväzky voči krakovskému obchodníkovi Vavrincovi Swarczovi sa stali kameňom úrazu medzi rodinou Kunstilovcov a rodinou Glawchnerovcov. V roku 1427 sa Mikuláš Glawchner, v tom čase richtár, dostal do konfliktu s Jurajom Kunstilom, synom Mikuláša, kvôli dlžobám jeho príbuzného Baláža voči Vavrincovi a Jurajovi Swarczovi z Krakova, ktorí boli v poradí prvými veriteľmi.⁸⁰ Podľa všetkého došlo ku konečnému vyplateniu dlžôb Blažēja Kunstila až po jeho smrti v roku 1428, keď Mikuláš Glawchner, zastupujúci svojho švagra zabavil majetky zosnulého po tom, čo vybraní bardejovskí mešťania uskutočnili oceňenie týchto majetkov – domu, polí a sumy, ktorú dlhoval svojmu príbuznému Jurajovi Kunstilovi.⁸¹ Neboli to len rodiny Kunstilovcov a Glawchnerovcov, ktoré mali ekonomické a rodinné väzby na krakovské prostredie. Bardejovský mešťan Mikuláš Falkenberger bol dlžníkom viacerých poľských a sliezskych mešťanov, čo by mohlo poukazovať na jeho obchodné aktivity v týchto mestách.⁸² V roku 1423 došlo k spisomnieniu pohľadávky krakovského mešťana Gotharda zvaného Stroll, ktorému Mikuláš Falkenberger a Jakub Stan dlhovali 20 mariek poľského striebra a 38 kôp českých grošov.⁸³ Gotharda zastupoval pred bardejovskou mestskou radou Andrej Falkenberger, krakovský obchodník.⁸⁴ Jeho vzťah k Mikulášovi síce záznam nešpecifikuje, môžeme sa však domnievať, že išlo o blízkych príbuzných. V niektorých pohľadávkach sa Mikuláš Falkenberger objavuje spolu s Mikulášom Close Kunstilom, čo poukazuje na ich spoločné obchodné aktivity v danom meste.⁸⁵ Predstavu o mestskej spoločnosti ako sieti rodinných, ekonomických a spoločenských väzieb, ktorým do-

⁷⁴ Ibidem, fol. 16 r.

⁷⁵ „...socero suo Nicolao koⁿstil.“ Ibidem, fol. 21 r.

⁷⁶ S.A. Sroka, 2010b, s. 126.

⁷⁷ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 21 v.

⁷⁸ S.A. Sroka, 2010 b, s. 66.

⁷⁹ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 24 v.

⁸⁰ Ibidem, fol. 29 v.

⁸¹ Ibidem, fol. 29 v, 35 r.

⁸² Ibidem, fol. 4v, fol. 7 r.

⁸³ Ibidem, fol. 7 r.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Napríklad v r. 1419, keď sa Mikuláš Falkenberger uvádza spolu s Jurajom Kunstilom a richtárom Mikulášom Close ako dlžníci Mikuláša Trabotenabo z mesta Świdnica. Ibidem, fol. 4 v.

minuje niekoľko významných rodín, potvrdzuje aj posledná zmienka o tomto mešťanovi v skúmanej mestskej knihe. Po jeho smrti v roku 1426 zabavila všetky jeho hnutelné a nehnuteľné majetky Margaréta Glawchnerová v mene svojho manžela, Mikuláša Glawchnera.⁸⁶ Sledované záznamy tak ukazujú silné väzby predstaviteľov bardejovských elít na krakovské prostredie. V rukách týchto rodín sa kumuloval kapitál, ktorý využívali nielen na obchodné aktivity v malopoľských a sliezskych mestách, ale aj na poskytovanie úverov, ktorými vytvárali klientské vzťahy v rámci bardejovskej mestskej society.

Záznamy v mestskej knihe *Iuditium bannitum* odкрývajú aj ďalšie poznatky o mešťanoch z poľských a sliezskych miest. Väčšina z nich sa na pojednávaníach pred členmi mestského súdu nedostavila osobne, ale nechala sa zastupovať sluhmi, resp. familiármi, ktorým bola udelená plná moc v kauzách nielen pred bardejovským mestským súdom, ale aj pred súdmi v celom Uhorsku. Takáto prax nebola v stredovekom súdnictve výnimočná, často sa využívala aj inštitúcia právneho zástupcu (*procurator*).⁸⁷ V uvedenej knihe sa nachádza takýchto prípadov viacero. Krakovského prisažného Jána Seidela zastupoval jeho sluha Kristián, ktorý predložil pred bardejovskou mestskou radou listinu krakovských prisažných, udeľujúcu Kristiánovi plnú moc na vymáhanie dlhov svojho pána v celom Uhorsku. Kristián však touto mocou splnomocnil bardejovského mešťana Štefana Stenczela, ktorý bol príbuzným (vnukom alebo synovcom) Jána Stenczela, bývalého richtára a senátora, predstaviteľa ďalšieho významného bardejovského rodu.⁸⁸ Toto prenesenie práv môže signalizovať väzby medzi rodom Stenczelovcov a Jánom Seidelom, ktoré mohli mať aj charakter príbuzenských vzťahov, ale nateraz ich nemáme doložené v prameňoch. V roku 1425 Margaréta, manželka richtára Mikuláša Glawchnera zadržala v mene svojho brata, Vavrinca Swarcza z Krakova všetky hnutelné a nehnuteľné majetky bardejovského mešťana Mikuláša Macera.⁸⁹ Okrem toho Margaréta zastupovala svojho manžela aj pri spomínanom zabavení majetkov Mikuláša Falkenbergera.⁹⁰ Prax splnomocnenia a vysielania zástupcov, najmä v prípade cudzích mešťanov, bola tak rozšírená, že niekedy pisár poznamenal, že k uskutočneniu právneho úkonu pristúpila stránka pokonania „*in persona sua*“.⁹¹

Niektorých z cudzích mešťanov priviedli finančné a obchodné záujmy v Bardejove k usadeniu v meste a nadobudnutiu meštianskeho práva. O Jakubovi z Grybowa sa pisár mestskej knihy zmieňuje ako o „*našom hostovi z Grybowa*“.⁹² Podobne priezvisko Neisner (Neysner) môže odkazovať na pôvod v meste Nysa (*Neysse*). Ján Neysner, ktorý sa v zázname z roku 1426 spomína ako „*concivis noster*“, pochádzal s najväčšou pravdepodobnosťou z tohto

⁸⁶ Ibidem, fol. 14 r.

⁸⁷ B. Szeghyová, 2016, s. 73.

⁸⁸ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 11 r.; k rodu Stenczelovcov: M. Fedorčáková, 2015, s. 247–260.

⁸⁹ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 11v.

⁹⁰ Ibidem, fol. 14 r.

⁹¹ Ibidem.

⁹² ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2, fol. 9 r.

mesta a časom sa stal bardejovských mešťanom.⁹³ Z pohľadu etnicity zrejme prevládali mešťania nemeckej národnosti, pre ktorých bola jazyková a etnická príbuznosť dôležitým predpokladom rozvíjania ekonomických a sociálnych väzieb.⁹⁴ Pramene sa však zmieňujú aj o mešťanoch iných národností. Mikuláš Trabotenabo, Jakub Bohemus alebo Maczko Polonus reprezentujú románske a slovanské obyvateľstvo, ktoré sa v pohraničných mestách presadilo popri nemeckom etniku.

Ako sme ukázali na početných príkladoch, vplyv mešťanov z niektorých poľských a sliezkych miest bol v spoločenskej a ekonomickej sfére Bardejova v skúmanom období 15. storočia výrazný. Podarilo sa nám odkryť iba časť väzieb, ktoré boli vytvorené medzi mešťanmi týchto miest a Bardejovom. Problematika premien sociálnej a etnickej štruktúry bardejovského obyvateľstva, ako aj rodinné a ekonomické väzby bardejovských mešťanov na poľské a sliezske prostredie a vplyv týchto väzieb na rôzne oblasti mestského života čaká na dôkladné spracovanie.

Ak sme na začiatku konštatovali, že migračné pohyby nemeckého obyvateľstva z Malopoľska a Sliezska boli faktorom, ktorý sa výrazne podieľal na urbanistickej premene Bardejova, zdá sa, že na konci stredoveku bol spoločenský vzostup poľských a najmä slovenských prisťahovalcov pre mestské elity nemeckého pôvodu kameňom úrazu. V spolunažívaní jednotlivých skupín obyvateľstva nastali *ťažké rozpory*, zapríčinené jazykovou a národnostnou rozdielnosťou,⁹⁵ čo v podstate znamenalo, že počet a vplyv Slovákov a Poliakov presiahol mieru, ktorú boli ochotní tolerovať príslušníci nemeckého elementu. Preto požiadali panovníka, aby sťahovanie príslušníkov týchto národností do mesta zakázal.⁹⁶ Mandát kráľa Ferdinanda I. z roku 1530 tak symbolicky ohraňoval toto spoločensky a etnicky pestré obdobie stredovekých dejín mesta.

Tabuľka č. 1 Právne pokonania a ekonomické transakcie mešťanov z oblasti Malopoľska a Sliezska uskutočnené v Bardejove v rokoch 1417–1434 podľa mestskej knihy *luditium bannitum*⁹⁷

Meno mešťana	Miesto pôvodu	Zamestnanie	Typ pokonania, transakcie	Rok
Maczko Polonus			prísaha	1417
Mikuláš Sax	Nysa		veriteľ mešťana Lukáša Zeilera	1417
Schoberlyn	Krakov (Kraków)		veriteľka Mikuláša Hernischa	1418
Jakub Buřneysen	Nysa		veriteľ Petra Glawchnera	1418
			veriteľ Michala Meysna	1418
			veriteľ mešťana Hampuscha, v prospech ktorého vyplatil Mikuláš Close Kunstil 33 mariek striebra	1426

⁹³ Ibidem, fol. 15 v.

⁹⁴ Z. Noga, 2014, s. 159.

⁹⁵ A. Gácsová, 1972, s. 14; M. Marek, 2013, s. 16.

⁹⁶ M. Marek, 2013, s. 16.

⁹⁷ ŠA PO, AB, MMB, Knihy, sign. 2.

Mikuláš Trabotenabo	Świdnica		veriteľ Mikuláša Close Kunstila, jeho syna Juraja, Mikuláša Falkenbergera a ďalších mešťanov	1419
Jakub Bohemus	Krakov (Kraków)	obchodník	veriteľ Mikuláša Arnolda	1419
Andrej	Szczawin	kožušník	prijatie mestského práva	1419
Ján Sebinburt	Krakov (Kraków)		verejné vystavenie nehnuteľností Mikuláša Falkenbergera a Jakuba Stana	1423
Gothardus zvaný Strol, v zastúpení krakovského obchodníka Andreja Falkenbergera	Krakov (Kraków)		veriteľ Mikuláša Falkenbergera a Jakuba Stana	1423
Mikuláš Scholowitz	Krakov (Kraków)		veriteľ Jakuba Stana	1423
Peter Albus	Nysa		veriteľ Petra Keleynera	1424
			veriteľ Jána Briswiczera	1424
Jakub	Grybów		zabavenie domu Petra Lise	1424
Hensel Oppeler	Krakov (Kraków)		dĺžoba v prípade mešťianky Prawserovej	1424
Jakub	Nysa		veriteľ svojej svokry, bardejovskej mešťianky Prawserovej	1424
Vavrinec Swarcz	Krakov (Kraków)	obchodník	zabavenie majetku Mikuláša Macera	1424
			zabavenie majetku Mikuláša Macera prostredníctvom svojej sestry Margaréty Glawchnerovej	1425
			pokonanie v prípade Mikuláša Macera	1425
			pokonanie ohľadom domov, ktoré vlastnil bardejovský mešťan Mikuláš (Macer)	1425
			zabavenie majetkov Blažeja Kunstila	1426
			veriteľ Petra Amthor	1429
S Jurajom Swarczom			veritelia Blažeja Kunstila	1427
Ján Seidel a jeho sluha Kristián	Krakov (Kraków)	krakovský prisázný	splnomocnenie sluhu Kristiána na vymáhanie dlhov v Uhorsku, prenesené na bardejovského mešťana Štefana Stenczela	1425
Ján Smak	Nysa		veriteľ nebohého Jakuba Prawsera	1425
Obchodník Peter Graser z Krakova, v zastúpení Erazmom	Krakov (Kraków)		zabavenie všetkých hnutelných a nehnuteľných majetkov bardejovských mešťanov Jakuba Putena a Wolfganga	1425

Ján Hoze a Margaréta Glaseryn, krakovskí meštania, v zastúpení Petrom Kreczheuterom			zabavenie majetkov bardejovských mešťanov Jakuba Putena a Wolfganga	1425
Gothart (pravdepodobne Stroll)	Krakov (Kraków)		zabavenie majetkov Mikuláša Falkenbergera po jeho smrti	1425
			dlžoba Jakuba Stana	1427
Andrej Hoffman	Krakov (Kraków)		sťažnosť na bardejovského meštana Štefana Mawlfranka	1426
Mikuláš Leimtretter	Krakov (Kraków)		veriteľ Jána Neysera	1426
Prísazní z mesta Przeworsk			pokonanie s Michalom, výrobcom mečov	1426
Andrej Hoffman	Krakov (Kraków)		spor so Štefanom Mawlfrankom	1426
Juraj Swarcz	Krakov (Kraków)		zabavenie hnutelných a nehnuteľných majetkov Blažeja Kunstila	1426
Tylman Bruch	Krakov (Kraków)		zabavenie majetkov Blažeja Kunstila	1426
Herman Wolff	Krakov (Kraków)		zabavenie majetkov Blažeja Kunstila	1426
Tylman Bruch a Herman Wollf prostredníctvom familiára Mikuláša			zabavenie majetkov Henricha Parva	1431
Ján Weigil	Krakov (Kraków)		zabavenie majetkov Juraja Wagnera	1427
Šimon Huettel	Krakov (Kraków)		zabavenie majetkov Blažeja Kunstila	1428
Pavol Hozs	Krakov (Kraków)		veriteľ Blažeja Kunstila	1428
Šimon Huettel a Pavol Hozs			veritelia Blažeja Kunstila, za ktorého sa zaručili Mikuláš Close Kunstil a jeho synovia	1428
Vilhelm Wiland	Krakov (Kraków)		splnomocnenie svojho sluha na zastupovanie v kauze Jakuba Prewsa, ktoré ďalej sluha preniesol na bardejovského prísažného Henricha Parva	1428

Bibliografia

Pramene

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Bardejov, fond Magistrát mesta Bardejov, Knihy, *Iuditium bannitum*, sign. 2.

Literatúra

Antonín Malaníková M., Antonín R., 2015, *Urbánní struktury pozdně středověké Moravy. Städtebund, Städtenez či Städtelandschaft?*, [w:] *Archivum amicus historici est. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Hany Jordánkové*, ed. R. Červená, Brno, s. 108–123.

Caproş I., 2013, *Students from Košice at Foreign Universities before and during the Reformation Period in Town*, Kiel.

Čapský M., 2012, *Komunikační síť pozdně středověkých slezských měst mezi kooperací a konkurencí*, „Klio“, 23(4), s. 73–88.

Deák L., 1963, *Bardejovský obchod a bardejovská obchodná cesta v prvej polovici 15. storočia*, „Historica, Zborník FF UK“, 14, s. 107–133.

Fedorčáková M., 2012, *Knihy mestského súdництва ako prameň ku skúmaniu života bardejovských mešťanov v 15. storočí*, „Annales historici Presovienses“, 12(1), s. 43–53.

Eadem, 2015a, *Predstavitelia mestských elít v Bardejove a ich pôsobenie v samosprávnych orgánoch mesta v 15. storočí*, [w:] *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy, poznatky*, ed. M. Domenová, D. Magdoško, Prešov–Košice, s. 247–260.

Eadem, 2015b, *„Vy zly a nespravedlivy lvde Bardiowci.“ Mesto Bardejov v boji proti zbojníkom v 15. storočí*, „Theatrum historiae“, 16, s. 25–39.

Gácsová A., 1970, *Príspevok k obchodným stykom Bardejova s Poľskom v prvej polovici 16. storočia*, „Historické štúdie“, 15, s. 121–137.

Eadem, 1972, *Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. storočí a v prvej polovici 16. storočia*, Bratislava.

Gyarmati S., 2014, *The Great Linen Register of Bardejov (Bártfa)*, [w:] *Annual of Medieval Studies at CEU*, ed. J.A. Rasson, K. Szende, Budapest, s. 113–132.

Halaga O.R., 1983, *Listina o barchetovom monopole Košíc z roku 1411*, „Slovenská archivistika“, 18(1), s. 23–46.

Horváth P., 1967, *Študenti zo Slovenska na krakovskej univerzite v 15. a v prvej polovici 16. storočia*, [w:] *Humanizmus a renesancia na Slovensku*, ed. L. Holotík, A. Vantuch, Bratislava, s. 162–172.

Húščava A., 1956, *O činnosti zbojníckych družín na severovýchodnom Slovensku na konci XV. stor. (Bardejovský výhražný list vo svetle histórie)*, „Historické štúdie“ 2, s. 181–215.

Hudáček P., 2010, *Bardejov*, [w:] *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*, ed. M. Štefánik, J. Lukačka, Bratislava, s. 79–98.

Huťka M., 2015, *Augustiniáni na území stredovekého Slovenska (Uhorska)*, Ružomberok, 246, s. 158–176.

Kopták T., 2012, *Dejiny cistercitov na Slovensku*, (Dizertačná práca), Trnava.

- Kovács E., 1967, *Vzťahy krakovskej univerzity k Slovensku za renesancie*, [w:] *Humanizmus a renesancia na Slovensku*, ed. L. Holotik, A. Vantuch, Bratislava, s. 147–161.
- Kyrik F., 2000, *Zwizgki handlowe i kulturalne miast małopolskich ze Słowacją w XV i XVI stuleciu*, „Historické štúdie“ 41, s. 9–33.
- Marek M., 2007, *Podiel cirkevných inštitúcií na doosídlení územia Uhorského kráľovstva v stredoveku*, [w:] *Studia archaeologica Slovaca mediaevalia*, ed. M. Slivka, Levoča, s. 23–38.
- Idem, 2013, *Vplyv prisťahovalectva na etnické pomery stredovekých miest na Slovensku*, „Mesto a dejiny“ 2(1), s. 6–24.
- Musílek M., 2015, *Patroni, klienti, příbuzní. Sociální svět Starého Města pražského ve 14. století*, Praha.
- Noga Z., 2014, *Vzťahy medzi Krakovom a Košicami v 16. storočí*, [w:] *Košice v súradniciach európskych dejín*, ed. M. Hajduová, M. Bartoš, Košice, s. 155–161.
- Novák Á., 2016, *János Perényi, Master of the Treasury and his Relationship with the Upper – Hungarian Cities (1438–1458)*, „Mesto a dejiny“ 5(1), s. 76–88.
- Petrovics I., 2011, *The Cities and Towns of Medieval Hungary as Economic and Cultural Centres and Places of Coexistence. The Case of Pécs*, „Colloquia“ 18, s. 5–26.
- Rábik V., 2003, „*Commorandi causa. Príspevok k migrácii obyvateľstva na východnom Slovensku v stredoveku v procese dosídľovania na nemeckom práve*“, „Studia historica Tyrnaviensia“ 3, s. 167–191.
- Idem, 2006, *Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku (Šarišská župa a slovenské časti žúp Abovskej, Zemplínskej a Užskej)*, Bratislava.
- Idem, 2015, *Villam locare et congregare. Lokačné listiny sídlisk na východnom Slovensku v stredoveku*, [w:] *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy, poznatky*, ed. M. Domenová, D. Magdoško, Prešov–Košice, s. 97–116.
- Slivka M., 1991, *Cisterciiti na Slovensku*, „Archaeologia historica“ 16, s. 101–117.
- Idem, 1998, *Stredoveké rehoľné domy na východnom Slovensku*, [w:] *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*, ed. V. Sedlák, Bratislava, s. 77–87.
- Sopko J., 1970, *K polsko-slovenským kultúrnym stykom do polovice 15. storočia*, „Historické štúdie“, 15, s. 139–159.
- Sroka S.A., 2009a, *Jakub Frater – przykład kupca na pograniczu polsko – węgierskim w XV wieku*, [w:] *Res gestae Meridionales et Orientales. Studia ad Memoriam Professoris Henrici Ruciński*, ed. E. Bagińska, Białystok, s. 171–177.
- Idem, 2009b, *Materiały i miscellanea. Bardiowski rejestr celny z 1444 roku*, „Studia historyczne“ 52, s. 159–170.
- Idem, 2010a, *Registre prijatí do meštianskeho stavu v Bardejove z rokov 1432–1450 a 1462–1488*, „Studia Historica Tyrnaviensia“ 9–10, s. 349–381.
- Idem, 2010b, *Średniowieczny Bardiów i jego kontakty z Małopolską*, Kraków.
- Idem, 2011, *Bardejov v XV. storočí. Štúdie z dejín mesta*, Bratislava.
- Sulitková L., 2006, *Patriciát nebo vrchní vrstva? Zamyšlení nad charakterem horní vrstvy městského obyvatelstva v Brně v předbělohorském období*, [w:] *Notum facimus universis collegis... K životnímu jubileu Ludmily Sulitkové*, ed. M. Hrubá, Ústí nad Labem, s. 203–218.
- Szeghyová B., 2016, *Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany v 16. storočí*, Bratislava.

- Szende K., 2016, *Kraków and Buda in the Road Network of Medieval Europe*, [w:] *On common Path. Budapest and Kraków in the Middle Ages*, ed. J. Benda, V. Kiss, G. Nurek Lihonczak, K. Magyar, Budapest, s. 31–37.
- Szögi L. – Kónya P., 2012, *Sáros megyei diákok az Európai egyetemeken 1387–1918. Šarišskí študenti na európskych univerzitách 1387–1918*, Budapest.
- Uličný F., 1969, *K dejinám Bardejova v 13. a 14. storočí*, [w:] *Šarišské múzeum v Bardejove 2*, ed. A. Frický, Košice, s. 23–36.
- Idem, 1970, *Polské vojenské vpády na Slovensko v druhej polovici 15. storočia*, “Historické štúdie“, 15, s. 253–262.
- Idem, 1979, *Listina Bela IV. z roku 1247 o majetkoch bardejovských cistercitov*, “Slovenská archivistika“, 14(1), s. 87–99.
- Idem, 1985, *Podiel cirkevných inštitúcií na vývoji osídlenia a hospodárstva východného Slovenska v 12.–16. storočí*, “Archaeologia historica“ 10, s. 357–367.
- Idem, 1990, *Dejiny osídlenia Šariša*, Košice.
- Varsik B., 1975, *K otázke falza bardejovskej listiny z roku 1247*, “Slovenská archivistika“ 10(2), s. 141–150.